

Handlingar rörande tryckfrihetsmålet inför Filipstads rådhusrätt i juli 188...

Grundel, Kristian August,

27 Bfd Br. 1888 H.2

National Library
of Sweden

1888

*Jurid. Soc.
Rätteg. handl.
Tryckfrih.
(B2.)*

HANDLINGAR

RÖRANDE

TRYCKFRIHETSMALET

INFÖR FILIPSTADS RÅDHUSRÄTT I JULI 1888

EMELLAN

K. A. GRUNDEL,
LÄROVERKSKOLLEGA I KRISTINEHAMN,

OCH

J. P. RYDELIUS,
UTGIFVARE AF »WÄRMLANDSBERG».

(ANDRA HÄFTET.)

KRISTINEHAMN

J. L. GRUNDELS BOKTRYCKERI

1888.

HANDLINGAR

1822

TRYCKFRIHETSMALET

INOM HEDERLIGA RÄTTSTÄMMOR

1822

K. A. GRUNDLÄG

AV HEDERLIGA RÄTTSTÄMMOR

1822

J. B. RYDBLUS

AV HEDERLIGA RÄTTSTÄMMOR

1822

1822

1822

1822

1822

Från sammanträdet inför Filipstads Rådstufvu-Rätt den 16 Juli 1888 refereras:

Svaranden anförde muntligen: att det ej ålåge svaranden bevisa, hvilken person vore i den åtalade artikeln uti "Wärmlandsberg" för den 30 sistlidne Juni åsyftad; att öfriga af kåranden under rättegången åberopade nummer af berörda tidning icke kunde hafva någon inverkan på detta mål, till stöd hvarför svaranden åberopade Tryckfrihetsförordningens stadgande, att "hvarje skrift åtalas för sig"; att kåranden tolkat det uti den åtalade artikeln förekommande ordet "konkubinät" i den betydelse berörda ord haft på Diogenes' tid, men att ordet numera hade en helt annan betydelse.

Svarandens skriftliga svaromål.

"Till Vållof. Rådhus-Rätten i Filipstad!

Sedan jag muntligen anført svaromål både till hvad kåranden anført i sak och hvad han behagat skriva bredvid sak, och sedan jag, tvårt emot hvad i tryckfrihetsmål är vanligt, t. o. m. förklarar, att kåranden icke varit i åtalade artikeln åsyftad, anhåller jag att till Domstolen och blifvande juryns öfvervägande få anføra följande:

Att tidningsmannen har ett högt och dyrbart kall med stora uppgifter och stort ansvar, synas lagstiftarna hafva velat framställa, då de för bedömande af hans förbrytelser befalt en alldeles utomordentlig domstol, liksom äfven att han skall "umgälla dubbelt i alla de fall, der med penningar pliktas."

Huru det är tidningsmannens uppgift att vara ett allmänhetens samvete, som gillar det goda och anklagar det onda i våra gerningar, derom behöfver jag icke tala till en lika upplyst och rätträdig Domstol som intelligent och rättänkande jury; men jag vill anføra, det jag uppfattat såsom *min* pligt och hvarje *värdig* tidningsmans *äfven*, att utså sedlighetsfrön i allmänhetens hjärtan, att väcka sofvande samveten, att befordra aktningen för lag och laga stadgar, liksom också att vara ropandes röster vid vrånghet och veld.

Tryckfrihetsförordningen tillåter detta och äfven att såväl valet af ämne som skrifarten få bero af författarens eget val.

Hvad nu ifrågavarande af redaktör K. A. Grundel åtalade yttrande af krönikören J. P. i n:o 26 af tidningen Wärmlandsberg, för hvilken jag är juridiskt ansvarig, beträffar, så synes käranden icke så mycket vändt sig emot *första* stycket af i stämningen åberopade som emot det senare, hvori ordet "konkubinät" förekommer. (Det första tyckes blott vara anfördt såsom ett slags bevisning för, att det senare skulle vara mot honom brottsligt).

Att redaktör K. A. Grundel icke varit den åsyftade, har jag inför Domstolen förklarat, liksom äfven att de båda i stämningen anförda yttrandena i krönikan icke ega med hvarandra något sammanhang.

Men fränsedt den åsyftade personen, det må nu vara den ene eller den andre, ty derpå torde icke krönikörens yttrande i *hufvudsak* bero, då Tryckfrihetsförordningen har gifvit aldeles särskilda föreskrifter för dem, som komma att bedöma en skrifts brottslighet. Paragraf 3 lyder: "Under de förutsatta vilkor, att, vid pröfningen af en skrift eller ansvaret för den samma, de, på hvilken en sådan pröfning ankomma kan, i fall, som tvetydiga synas, *hellre fria än fälla*, alltid *mera* må fästa sin uppmärksamhet på *ämnets* och *tankens*, än på uttryckets lagstridighet, på *skriftens åsyftning* än på framställningssättet, och alltid *utan rättighet* att, i hvilket fall som helst *draga obestämda slutföljder af uttrycken*" o. s. v.

Jag antager, att jurymännen aflagt sin ed vid allsvåldige Gud och öfverlägga om brottsligheten af krönikörens åtalade yttrande.

Den får först att söka utforska "ämnets och tankens vigt", derpå "skriftens åsyftning", hvarunder de aldrig få lemna ur sigte, hvad anförda 3:dje paragrafen af Tryckfrihetsförordningen genom *flera* omskrifningar för tydlighetens skull upprepar. De "skola i fall som tvetydiga synas hellre fria än fälla". De få icke "fästa sin uppmärksamhet på uttryckets lagstridighet" eller på "framställningssättet". De hafva icke i hvilket fall som helst någon rättighet att "draga obestämda slutföljder af uttrycken".

I stämningen är krönikörens yttrande utbrutet ur sitt sammanhang, hvadan det må tillätas mig att här uppföra detsamma fullständigt, så tryckt och lydande:

»Föreställningarna äro så olika, till och med hos höga vederbörande.

Bjurkärns kyrko- och skolråd i förening med högvärdiga domkapitlet i Karlstad afsatte nyligen en fattig skollärare L. P. Persson — emedan han öfverdrifvit sin kristendom och begagnat sig af enskild nattvardsgång.

Men ett visst läroverkskollegium och samma högvärdiga domkapitel blundade i många Herrans år för en elementarlärare af »oberyktad ära» uppenbara konkubinät.

Man har själf tagit undervisning af den elementarläraren och tyckte redan då, att han var lika tarflig människa som högvärdiga domkapitlet var fördomsfritt.

Föreställningarna äro så olika och differensen på åtskilnad så stor.»

Hvad har nu krönikören åsyftat? Äro ämnet och tanken värdiga? En nyligen inträffad händelse, afskedandet af en folkskollärare i Bjurkärn, om hvilken samtida årsexamen tidningarne refererade, att skolrådets ordförande vid tillfället *beklagade* församlingens *förlust* med att mista en så skicklig lärare. (Han befanns värdig att sköta sitt embete ett helt år, *sedan* han fått sin dom) och att barnen smälte i tårar vid afskedet; denna tilldragelse griper krönikören i hans själ och hjerta, då han samtidigt erinrar sig en elementarlärare, som många år fick förblifva vid sitt embete och sin inkomst, oaktadt han gjort sig skyldig till ett i hans tycke långt svårare brott.

Ämnet och tanken kan icke vara en annan än att påpeka, huru olika det tillgår här i världen, och krönikören har på samma gång han uttalat, hvad han ansett vara sitt eget samvetes och allmänhetens samvetes åsigt om saken, gifvit luft åt sin afsky för osedligheten, och han har nog åsyftat att ingjuta samma afsky för osedligheten hos sina läsare.

Att folkskolläraren *anklagades* och afsattes och att elementarläraren *icke anklagades*, kan icke inverka härvidlag, då de båda lärarne blifvit ställda inför en annan domstol, allmänna opinionens, allmänhetens samvete. Den anklagade och afsatte folkskolläraren står inför den domstolen i ett långt fördelaktigare ljus än den icke anklagade elementarläraren.

Allmänheten resonnerar nog om ett dylikt sakförhållande, som icke är egnadt hvarken att ingifva densamma aktning för och underdånighet under landets lagar och myndigheter eller alltför höga begrepp om sedlighet och dygd.

Författaren har synbarligen äfven åsyftat att gifva vederbörande ett varningsord, att icke genom att blanda slapphet och stränghet om hvart annat undergräfvat aktningen och förtroendet, som hvarje man är skyldig dem personligen och deras embeten.

Jag har sökt gifva den rätta tolkningen af det åtalade stället i krönikan af J. P. i nummer 26 af Wärmlandsberg.

Skulle nu den blifvande juryn, *en samvetsdomstol*, förklara denna skrift brottslig, förklara en skrift brottslig, som intet annat åsyftar än likhet inför lagen, än ingifvande af afsky för lasten, en maning till vederbörande att icke genom att straffa den ene för (det kan man gerna erkänna) en mindre förseelse, men låtit den gå fri, som dock gjorde sig skyldig till en enligt allmänna opinionen större, undergräfvat aktningen för lagarne; skulle en samvetsdomstol förklara denna skrift brottslig, som blott är ett uttryck för författarens sedliga harm eller afsky för olikheten i bestraffande af omtalade förseelserna, den enes "brytande af bröd här och der i husen" och den andres sedlighetsbrott, då synes mig, som blefve det en nödvändighet såväl för mig som hvarje annan

uppriktig tidningsman, hvilken sätter sitt mål högt, att för alltid nedlägga sin penna.

Många obehag och törnen möta på tidningsmannens i de flesta fall hårda stig. Har han en oförrätt att beifra, ett fel att klandra, ett missförhållande att rätta, så är ingenting ovanligt att till och med flera personer infinna sig hvar efter annan, hvilka med mäktiga stor vrede hvar för sig anse sig utpekade. Mindre vanligt är emellertid att någon af dem finner sig föranlåten att väcka tryckfrihetsmål, men i högsta grad *sällsynt* är det, när en *tidningsman* drager en annan inför rätta, beroende derpå att *han* brukar allt för väl känna till — omständigheterna, under hvilka ett tryckfrihetsåtal bringas å bane.

Filipstad den 16 Juli 1888.

J. P. RYDELIUS."

som upplästes, hvarefter svaranden uppgaf, att käranden anstält ifrågavarande rättegång af personlig ovilja och fiendtligt sinnelag mot svaranden, till bevis om hvilket kärandens fiendtliga sinnelag svaranden förklarade sig beredd att, om så erfordrades, förrete mångfaldiga olika nummer af den utaf käranden utgifna tidningen "Nya Kristinehamns-Posten".

Under yrkande om ansvar å käranden för obefogad rättegång, fordrade svaranden 25 kronor i ersättning för hvarje inställelse vid Rätten äfvensom godtgörelse till de jurymän, som af svaranden i målet komme att väljas.

Kärandens tredje inlaga.

Innan jag öfvergår till att göra de erinringar, som föranledas af Svar:ns nu upplästa svaromål, beder jag att få fästa Vällof. Rådhus-Rättens och Juryns uppmärksamhet på en omständighet, som enligt min åsigt betydligt försvårar Svar:ns brottslighet, näml. hans fortsatta smädeskrifveri emot mig i tidningen Wärmlandsberg, i n:o 28 af bemälda blad för d. 14 sistl. Juli (se bilaga n:o 6).

Den första artikeln i bemälda tidningsnummer under rubrik: "Tryckfrihetsåtalet mot Wärmlandsberg", innehåller, allt ifrån början på stycket "På hösten" till slutet så många lögnaktiga uppgifter och vrängda framställningar till allmänhetens förvillande, att de väl för-tjenade serskilt åtalas enligt Tryckfrihets-Förordningen § 3 mom. 12. Men som det är så stäldt med bemälda tidning, att dess ansvarige utgifvare sålt bladet till annan person, som uppbär alla inkomster för detsamma, och således, såsom äfven saknande all annan tillgång, är oförmögen att betala några böter, må ett sådant åtal emot n:o

28 af tidningen från min sida förfalla. Upplysande för de dömande måste dock det sakförhållande vara, som af bilagan vitsordas, att sedan svar:n upprepade gånger förklarar, att han med de åtalade orden i n:o 26 icke äsyftat mig; han likväl, långt ifrån att gifva den upprättelse, som kunde bestå t. ex. deri att han förklarade sig bittert ångra, att han uppträdt på detta vis emot en f. d. lärare och principal, som i all sin skröplighet dock väl måste hafva några goda sidor att framhållas för, — fortsätter med de förut flere gånger af mig vederlagda insinuationerna om snålhet, rofferi, kontraktsbrott och egen nytta m. m., utmålande mig med alla språkets resurser såsom den värste bandit, som endast vill svar:ns och hans tidnings ofärd, utan att ett enda ursäktande ord nämnes om det oförskylda lidande, som smådeskrifvaren dragit ej blott öfver mitt utan äfven de minas hufvuden. Såsom bevis på hvad jag anfört, gör jag ett litet urval af de värsta smådeiserna i n:o 28. Uti det stycke som börjas "Slutligen berättar" står: "att han (Grundel) gjort sig betald för tryckningen (af Wärmlandsberg) *med omkr. 600 kr. utöfver andras priser.*" Hvem måste icke fatta dessa ord så, som om jag (i fall jag för öfrigt vore identisk med J. L. Grundels boktryckeri) emot svar:ns vilja och medgifvande uppskrifvit på hans räkning ett oskäligt högt pris och sjelfpantat ut detta? Nu är verkliga förhållandet, att Wärmlandsbergs tryckning i Kristinehamn tvärtom debiterades mycket billigt (näml. 28 kr. för en upplaga af 400 ex. med förhöjning af 1 krona för hvarje 50-tal förökad upplaga) i förhållande till hvad andra boktryckare debitera för lika arbete, hvilket kan ses af 2:ne bilagor (se bil. n:r:is 7 och 8), utgörande dels en räkning ifrån A. F. Broströms tryckeri i Kristinehamn, dels en kontokurant från Gust. Blomqvist tryckeri i Örebro, båda utvisande för den lika stora Kristinehamns-Postens tryckning vida högre priser, näml. resp. 37 kr. eller kr. 36: 31 à 46: 76 pr n.r. — Längre fram förekommer strofen: "han undandrog sig att fullborda kontrakt", — oaktadt det vid andra tillfällen ihärdigt förnekas, att något kontrakt någonsin existerat. — Slutligen förekommer i samma n:r:s Krönika, 3:dje sidan, sista spalten: "den mannen (har) allt ifrån den 13 Jan. förl. år" (således densamme som omtalas å tidningens 2:dra sida) — — "fräckt beljugit mig med att offentligt påstå, att jag afhändt mig annans egendom." Detta afser den omtvistade fordne eganderätten till Wärmlandsberg och för att, en gång för alla, bevisa huru härmed förhåller sig, bifogas (se bilaga n:o 9) ett bref af den 3 Nov. 1887, hvori svar:n skriver bland annat: "Jag ser intet hinder i att Farbror öfvertar *hela* egareskapet af Wbg." Han egde väl således, denne "Farbror", *någon del* förut. Detta bref torde i sin helhet uppläsas och intagas i protokollet, enär det målande visar skillnaden emellan den ödmjuka klienten af 1887 och smådeskrifvaren af 1888.

Brefvet är af följande lydelse:

»Bästa Farbror!

Tack för bref!

Som Farbror sett af Wbg anmälde Franz P:son i måndags sin tryckeri-affär inför Magistraten.

Jag har det ganska klart för mig att jag är offret, att jag blir den som får lida mest. Hela staden säger, och kan hända icke så osant, att Franz P:son *utan* mig eller om jag kunde fortsätta, snart nog vore resfärdig. — — — — — (enkan Florén vore närmast att stå mig bi). Men konjunkturerne ha vänt allt öfver ända och kasta mig hjälplös i armarna på Franz P:son.

Sic itur ad astra, det är uttydt: så bär det raka vägen till Helsingland för undertecknad.

Jag står i den obehagligaste mellanhand: å ena sidan stadens och ortens tullvänner, som vid kritiska tillfällen blott skulle tillråda mig att trycka tidningen i Filipstad, och å andra sidan Farbror, som behöfver sina liqvider och fordrar dem i rätt tid.

Att Wbg från Franz P:sons boktryckeri, som nog blir ganska tarfligt, icke skall få den elegans, som den haft, derom är jag öfvertygad; men jag får den fördelen, att jag kan lemna annonsboken som pant och hela inkasseringen i P:sons händer, hvartill äfven kommer, att han snart skall se, att tidningen är ett existensvilkor för hans tryckeri.

Att lefva grand Seigneur har aldrig legat till min kallelse; en insinuation derom är endast, *om* den äfven icke vore gripen alldeles ur luften, lika oberättigad som kränkande. Jag bor så anspråkslöst jag gerna kan, kläder mig dito dito, och en tidningsman skulle åtminstone icke klandra mig, om jag sökte representera tidningen vid baltillfällen och soarées till ett par kronor aftonen. Af sådant har jag snarare för litet än för mycket på mitt samvete.

Det var bara dumt, att inte Farbror reste hit upp. Med egna öron och ögon skulle då Farbror uppfattat situationen, och i all synnerhet fått höra en mängd komplimentationer, hvilka kunna läggas till grund för nästa prenumerationsår. Jag tror att Farbror efter ett besök på ort och ställe skulle vilja våga något på Wbg.

Jag ser intet hinder i att Farbror öfvertar hela egareskapet af Wbg. Farbror kan inackordera mig här; det kostar 540 kr. pr år (kanske Farbror kan betinga sig något billigare hos sin bror) och sedan borde väl jag ha 500, om det räcker till, summa 1,000 kr. för redaktionen. Jag kan inrapportera räknin-garne för hvarje vecka; Farbror skrifver ut räkningarna i sitt namn (hvilket icke kan väcka anstöt, då man vet att Farbror är egare af affären) och någon person här uppe, jag eller någon annan, inkasserar dem.

I sådant fall skulle Farbror erhålla säkerhet för kreditivet, ty så mycket borde väl tidningen i närvarande stund vara värd.

Jag är icke så oförståndig, att jag tror det Farbror gör någon vidare vinst af tryckningen för Wbg, men jag anser att Farbror åtminstone i någon mån tager igen det indirekt, ty de många gemensamheterna med N. Kr. P. böra väl något minska kostnaderna för den sistnämnda tidningen. Den omständigheten att jag har många bekanta inom N. Kr. P:s prenumerantområde, torde äfven göra mina skrifverier mera intressanta än annat klipp. Redigerandet af följetongen, som jag väl finge på min lott, vore äfven en vinst.

I alla händelser, genom ett personligt besök här och genom äfven ett skenfagert anbud i denna riktning skulle Farbror betydligt höja Wbgs aktier och förhindra min ömkliga kapitulation. Den uppoffringen kunde Farbror gerna göra mig för gammal vänskaps skull. Det blefve ju äfven en liten förströelseresa. En sådan rara avis som Farbror här är, vore Farbror mycket välkommen. Det passade ju att resa på lördagsafton. Det vore ett godt handtag för mig, och jag hoppas att Farbror kommer. Välkomsthelsingar från oss alla! Tillgifne

Fstad 3 Nov. 1887.

J. P.

Hvad svar:ns muntliga svaromål denna dag angår, så säger han först att, sedan han nekat för att med de åtalade orden hafva åsyftat mig, han ej ingår i någon motbevisning emot de af mig anförda skälen för att jag med rätta anser mig i Wärmlandsberg utpekad såsom till brott af der antydda beskaffenhet skyldig. Då sålunda någon vederläggning af mitt anförande ej blifvit presterad, anser jag för min del sammanhanget emellan styckena vara så godt som erkändt.

Vidare anför svar:n, att han anser mitt åberopande af de föregående, smädelser mot mig innehållande tidningsnumren sakna betydelse och att han ej blifvit åtalad för dessa. Det sednare är ju sannt, och har jag förut i min skrift antydt, att dessa smädelser ej äro så grofva, men åberopande af de nämnda tidningarne saknar dock ej sin betydelse. Sällan uppstår "blixtpåstjärnklares himmel" och de göra det i högsta grad sannolikt, att ingen annan än jag blifvit i n:o 26 utpekad.

Svar:n anför yttermera muntligt, att ordet "konkubinats" ej har den af mig angifna betydelsen, som skall vara gammalmodig. En upplyst jury skall dock säkerligen medge, att, hur "moderniserad" betydelsen må hafva blifvit, sjelfva saken dock innebär något skamligt, helst när ordet "uppenbart", såsom i tidningen, dervid är fogadt.

Hvad som sedan återstår af svar:ns muntliga anförande är, att jag skulle af hat och ovilja emot honom anställt åtalet. Svar:n glömmer, att "motiv" för en offentligen kränkt person att anropa lagens arm för upprättelses erhållande kan vara någonting helt annat än det han säger. Utan tvifvel hade svar:n fått vara för åtal fredad, om han ej angripit mitt familjelif.

Vidkommande derefter svar:ns skriftliga inlaga, äro endast de stycken deri, som börja med: "Hvad har nu krönikören åsyftat" — —, och de 4 följande, något att fästa sig vid. Svar:n söker der gifva åt sina ord den möjligast milda tolkning. Hans ord om jämförelsen mellan 2:ne skollärare må hafva *äfven* det af honom åberopade syfte, men om hvarje skrifveri skulle gå straff-fritt, för hvilket dylika skäl som "författarens sedliga harm" vid jämförelsen o. d. kunna anföras, då vore tryckfriheten ej längre en lagbunden frihet, den vore sjelfsvåld. Vid refererandet af t. ex. en stöld, skulle hvilken person som helst, utom tjufven, kunna antastas, vare sig han blifvit åt förbrytelsen fäld eller ej, om tidningsskrifvaren ostraffadt hade rätt att skrifva t. ex.: "när den och den blef fäld, hvarför skall då den och den gå fri?" o. s. v. Må hvar och en tidningsman besinna, att "detta är detta", icke i sina reflexioner inblandande andra personer än dem, som stå "på dagordningen", ty hvar skulle hvarje medborgares rätt att icke dömas ohörd annars kunna sägas ega rum i Sveriges land? — Filipstad den 16 Juli 1888.

K. A. GRUNDEL.

Härjemte företedde kändan, såsom bilagor, uti den ingifna skriften återopade, dels n:o 28 af tidningen "Wärmlandsberg" för den 14 innevarande månad, dels en räkning från A. F. Broström i Kristinehamn till Nya Kristinehamns-Posten, dels kontokurant mellan K. A. Grundel i Kristinehamn och Gustaf Blomqvists Boktryckeri i Örebro, dels ock ett den 3 November 1887 dagteckadt bref från svaranden till kändan, af hvilka handlingar kändans derur i den sist ingifna skriften anförda meningar och sifferuppgifter vitsordades.

Efter föredragning af dessa handlingar uppgaf svaranden angående det af kändan återopade bref, att svaranden vid den deri omförmälda tid sett sig nödsakad att med vänlighet bemöta kändan för att denne ej skulle vägra att låta trycka tidningen "Wärmlandsberg", hvarjemte svaranden med afseende å det af kändan senast ingifna numret af berörda tidning återopade hvad kändan förut andragit med afseende å öfrige af kändan i målet återopade, ej åtalade tidningsartiklar.

Härefter företogs Juryval.